

All krigföring är av hybrid natur¹

Ilmari Käihkö

All Warfare is Hybrid

It has recently been argued that a new form of warfare – hybrid warfare – is fundamentally changing the way our enemies fight against us. This supposedly unprecedented form of warfare is characterized by the mixing of methods and ways of organization, as well as the blurring of the line between war and peace. This article argues that hybrid warfare is just the newest military buzzword around. While the concept highlights fundamental questions regarding war and democratic norms of civil-military relations, it provides no answers. Rather, it harks back to an imaginary past characterized by simpleness and clarity. A thorough reading of the extensive literature on modern warfare would show that the concept describes what has become the norm: all warfare is hybrid. As with other unclear concepts built on shaky foundations, it is difficult to see how hybrid warfare can contribute to better understanding or policymaking.

Inget nytt under solen... eller?

Hybridkrigföring är ett av de senaste i raden av försvarspolitiska och militära modeord. Inom forskningen om krig och konflikter har det varit i bruk sedan sen 1990-talet, men det var Rysslands invasion av Ukraina 2014 som gjorde att begreppet blev en del av den offentliga diskussionen i Sverige; hybridkrigföring blev liktydigt med ”en ny typ av krigföring” (Dagens Nyheter 2015). Det ökade intresset är sannolikt en reflex av att västvärlden upplevt sig vara utsatt för en oväntad – och helt oförutsedd – typ av aggression i sitt närområde. För att motverka liknande angrepp i framtiden är det därför naturligt att praktiker och policyorienterade analytiker nu försöker förstå vad som egentligen händer i Ukraina. Begreppet ”hybridkrigföring” har då legat nära till hands.

Flera inflytelserika officerare och militärteoretiker har emellertid länge varnat för att introducera ett nytt, diffust språkbruk. Den tyske generalen Hans von Seeck ansågs t.ex. ha ogillat det han kallade *Schlagworte*. Robert Citino (2005: 240) skriver: “These were catchy turns of phrase that were repeated until they took on the ring of truth. They were a way of life, he recognized, ‘for all those

1 Författaren vill tacka Håkan Edström, Klara Andrée, Karin Leijon, Love Rönnelid och Jacob Westberg för konstruktiva kommentarer.

Ilmari Käihkö är verksam vid Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap (ISSL), Försvarshögskolan.
E-post: ilmari.kaihko@fhs.se

who are unable to think for themselves' ... Nowhere was the problem more prevalent, or more deadly, than in the military". En annan mycket inflytelserik preussisk officer, militärteoretikern Carl von Clausewitz (1984: 32–33), hade tidigt kritiserat vad han beskrev som fördärvliga strategiska klichéer, vars innebörd ingen kände sig skyldig att närmare precisera.

Det finns därför anledning att instämma med M.L.R. Smith när han säger att man bör förhålla sig avvaktande till de språkliga nybildningar, som uppstår när man till ett etablerat uttryck fogar ett beskrivande prefix: "Their usage does not facilitate understanding but rather undermines the attempt to comprehend the complexity of warfare as a whole, often because they are deployed by academic strategists to compartmentalise particular conflicts about which they feel uncomfortable" (Smith 2003: 37).

Ordval är aldrig oskyldigt, som Jan Ångström och Jerker Widén poängterat; det påverkar vårt sätt att förstå krig men också hur krig planeras och förs i praktiken (2015: 13). Nya termer och modebegrepp löper helt enkelt risken att inverka menligt på framtida policybeslut. Ett aktuellt – och avskräckande – svenskt exempel där ett nytt språkbruk fått allvarliga konsekvenser för svensk försvarsplanering är försöket att efter kalla krigets slut transformera det militära försvaret i enlighet med tanken om ett s.k. *nätverksbaserat försvar* (NBF). NBF bygger på idén att taktiska problem kan lösas med hjälp av teknologi. En svensk general uttryckte entusiastiskt saken på följande vis: "[N]är vi skådar in i framtiden är vår fantasi den enda verkliga begränsningen" (Moore 2000: 3). Trots att det kostbara införandet av NBF inleddes redan i mitten av 1990-talet har någon övergripande utvärdering ännu inte gjorts. Det har dock framkommit tillräckligt med besvärande information för att det ska anses rimligt att vara skeptisk; flera skribenter anser t.ex. att de stora summor som lades på NBF har genererat påfallande lite nytta (Neppelberg 2010; Holmkvist 2011). Det finns alltså anledning att förhålla sig avvaktande till nya modeord. Hybridkrigföring är just ett sådant. Varningarna för språkliga klichéer är därför lika aktuella i dag som tidigare.

Uttrycket *hybridkrigföring* riskerar inte bara att leda till resursslöseri. Det är också oklart vad det möjligen kan tillföra dagens svenska försvarspolitiska debatt. Återigen, som i fallet med NBF, är det svårt att se hur det som militärstrategisk tankefigur ska kunna bidra till en bättre policy (Echevarria 2005).

Bristerna i den pågående debatten om vad en samtida krigföring kan tänkas innebära botten emellertid också i okunskap. Debattörerna har helt enkelt inte dragit nytta av den omfattande krigsvetenskapliga litteratur som finns att tillgå. De som lanserar en ny språklig kategori tenderar därför att uppfinna hjulet på nytt – det mesta som är "modernt" är i regel redan beprövat eller observerat. Dessutom är all krigföring, som det kommer att visas längre fram i artikeln, i själva verket hybrid till sin natur. En ny terminologi kan inte heller bortse från den centrala frågan hur den militära professionen utformas och hur de civilmilitära relationerna utvecklas i demokratier.

En mer utförlig granskning av begreppet hybridkrigföring är därför på sin plats. Resonemanget tar avstamp i äldre militärteoretiskt tänkande, representerat av Clausewitz och Seeckt, men också i mer sentida forskning representerad av bl.a. M.L.R. Smith och Antulio Echevarria. I den första delen av artikeln beskrivs fenomenet *hybridkrigföringens* karaktär närmare; i den andra delen granskas hur termen uppstått ur idéer om revolutionära och evolutionära förändringar i sättet att bedriva krig. I de tredje och fjärde delarna analyseras två aspekter av hybridkrigföring som i debatten har framställts som nya: blandningen av militära och icke-militära medel respektive svårigheten att dra tydliga gränser mellan olika militära typsituationer, inte minst de mellan krig och fred. Konsekvenserna av resonemanget diskuteras i artikelns femte och avslutande del.

Innebörden av fenomenet hybridkrigföring

Ordet hybrid har traditionellt haft en nedsättande ton. Etymologiskt användes begreppet ursprungligen för att beskriva en avkomma från en slav och en fri person eller från olika raser (Oxford English Dictionary 2016). Denna negativa klang är emellertid inte uppenbar i dagens diskussioner om krigföring, även om den lever kvar på ett mer subtilt sätt. I botten finns föreställningen om en oren form.

Hybridkrigföring används i realiteten ofta för att kritisera en militär verksamhet som andra, gärna motståndaren, bedriver. Samtidigt finns det ett inslag av beundran inför den andres djärvhet. Denna ambivalens är tydlig i synen på Rysslands krig i Ukraina: det uppfattas som prototypen för ett nytt och mer effektivt sätt att vinna en seger i en konflikt. Rysslands president, Vladimir Putin, har t.ex. skildrats som en skicklig marionettspelare som framgångsrikt kombinerat de olika element som ingår i hybridkrigföringen. Den förre generalsekreteraren för NATO, Anders Fogh Rasmussen, återfinns bland dem som vid upprepade tillfällen beskrivit Putin som specialist på just hybridkrigföring (Evans-Pritchard 2015).

Definitionerna av hybridkrigföring har varit vaga i både offentliga och akademiska debatter. Första gången ordvalet förekom åsyftades en krigföring som kombinerade inslag från såväl konventionella förband som specialförband (Walker 1998: 5). I sammanhanget påstods t.ex. att den amerikanska marin-kåren strukturerats som en hybridstyrka (Walker 1998: 10). Ett årtionde senare hade begreppet breddats och kom då att betyda:

[t]he blurring of modes of war, the blurring of who fights, and what technologies are brought to bear, [which] produces a wide range of variety and complexity [...] Hybrid Wars can be conducted by both states and a variety of non-state actors. *Hybrid Wars*

incorporate a range of different modes of warfare, including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder. These multimodal activities can be conducted by separate units, or even by the same unit, but are generally operationally and tactically directed and coordinated within the main battlespace to achieve synergistic effects (Hoffman 2007: 14, kursivering i original).

Citatet av Frank Hoffman ovan illustrerar hur hybridkrigföringen har en negativ klang (urskillningslöst våld och kriminell störning) men pekar också på att medlen i krig har förändrats, och det på åtminstone två olika sätt. Dels har militära styrkors organisation ändrat karaktär, vilket inte minst framkommer då irreguljära styrkor engageras; dels har metoderna de väpnade styrkorna använder sig av utvecklats. Således blandas inte enbart taktik och teknik utan även traditionellt icke-militära medel med militära. Som en följd förskjuts gränsen mellan krig och fred. Hybriditeten tros leda till *positiva* synergieffekter och mer effektiv krigföring för den aktör som tillämpar krigföringen men samtidigt innebära stora utmaningar för den part som utsätts för den.

Vad utmärker hybridkrig?

Enligt Hew Strachan blev den strategiska vokabulären från det kalla kriget irrelevant på 1990-talet (2013: 41). I decennier hade den bipolära spänningen mellan Öst och Väst dominerat västvärldens säkerhetspolitiska tänkande. I och med Warszawapaktens upplösning och Sovjetunionens sönderfall försvann grunder för den strategiska rationaliteten. Väst behövde m.a.o. ett nytt hot och en ny säkerhetspolitisk logik att luta sig mot. Även om det gjordes flera försök att uppdatera och bredda analysen är det troligt att den mest framträdande och varaktiga bidraget kom från Martin van Creveld (1991). Han förutspådde en framväxt av icke-statliga aktörer, som skulle komma att utmana staters våldsmonopol. Van Crevelds tankar framfördes emellertid vid "fel" tidpunkt; just då hade man Gulfkriget 1990 i färskt minne. Kriget i Gulften tycktes bekräfta den nygamla tesen att framgång kan nås genom att till fullo behärska den tekniska utvecklingen. Doktrinen kom, i fri översättning, att kallas för en *revolution i militära frågor* (Revolution in Military Affairs – RMA). RMA utlovade snabba och avgörande segrar på slagfälten – vilket var just vad som skedde i Gulfkriget (Moore 2000). RMA utgick emellertid från en tanke om symmetri, som innebar att de stridande parterna önskade föra samma sorts krig, med samma medel och med samma metoder. När västvärldens tekniska överlägsenhet exponerades så tydligt som var fallet i kriget i Kuwait blev det emellertid av naturliga skäl uppenbart för andra krigförande parter att *inte*

följa denna modell. Som svar utvecklade Västs fiender istället nya, oortodoxa sätt att bekämpa sin motståndare på.

Asymmetrisk krigföring blev beteckningen på denna nya krigsform. I grunden är dock alla krig asymmetriska och det gäller inte bara frågan om kapaciteter utan också viljan att verkligen använda våld. Alla rationella aktörer strävar efter att koncentrera sina egna styrkor mot motståndarens svaga punkter, vilket f.ö. var en av grundtankarna bakom RMA. Den brittiske generalen Rupert Smith uttrycker det på följande sätt:

The practice of war, indeed its "art," is to achieve an asymmetry over the opponent. Labelling wars as asymmetric is to me something of a euphemism to avoid acknowledging that my opponent is not playing to my strengths and I am not winning (Smith 2008: 6).

Följaktligen är det lätt att hålla med Conrad Crane när han hävdar att "There are two approaches to waging war, asymmetric and stupid" (2013: 5). Eftersom alla krigförande parter strävar efter att vinna, eller åtminstone inte besegras, måste de fokusera på områden där deras motståndare är svaga. Det vore konstigt att utgå från att västvärldens motståndare skulle tänka annorlunda; i dessa avseenden är krigföringen snarast universell. Begreppet asymmetrisk krigföring, som också snabbt fick modekaraktär, var därför missvisande. *Asymmetri* i krigföringen är något som *alltid* har existerat, och som därför uppträder i *alla* väpnade konflikter, oavsett vad vi kallar dem för.

Forskningen har konstaterat att den överväldigande majoriteten av alla krig sedan andra världskriget varit inomstatliga och inte mellanstatliga. Västvärldens norm att krig bör föras av stater mot stater och enligt ett visst juridiskt ramverk äger inte längre samma giltighet. Det har emellertid tagits för givet att det i inbördeskrigen funnits en obalans mellan staten och de upproriska rebellerna. På det sättet har det som tidigare varit det ovanliga eller okonventionella i krigföringen, asymmetrin, kommit att bli det konventionella, eller normala (van Creveld 1991: 20; Smith 2003: 30).

Västvärlden överraskades av de okonventionella terroristattacker mot World Trade Center den 11 september 2001; reaktionen kom i form av massiva militära invasioner av Afghanistan och Irak. Den baserades på den omhuldade RMA-doktrinen, som säger att den överlägsna teknologin självklart skulle leda till seger. Det skulle emellertid visa sig vara ett felaktigt antagande. Även om de traditionella väpnade insatserna till en början var framgångsrika, blev de efterhand mindre lyckosamma. De uniformerade internationella styrkor som skickades till de båda länderna för att stödja statsbyggnadsprocesserna mötte icke-statliga, lätt beväpnade motståndare som organiserade sig enligt en annorlunda logik och som framgångsrikt försökte – och lyckades – utnyttja motpartens svagheter.

Det krig som bedrevs, här kallat *komplex irreguljär krigföring*, och som av många bedömare sågs som ett nästa steg i en ständigt fortgående militär revolution, byggde på en kombination av legitima och kriminella instrument och det som Hoffman kallat listigt barbari och organisatorisk anpassning (Hoffman 2006b: 398). Den irreguljära krigföringen blev en oundviklig del av konfliktförloppet i både Afghanistan och Irak och har därför, av naturliga skäl, främst förknippats med Al Qaeda och liknande islamistiska grupper. Upptagenheten av vad som utspelade sig i Mellanöstern gjorde att de krigsvetenskapliga företrädarna emellertid tenderade att förlora de långa historiska linjerna ur sikte. Det som sågs som speciellt och unikt var i själva verket uttryck för ett större historiskt förlopp. Beatrice Heuser har t.ex. hävdad att militärt svaga aktörer alltid har tvingats föra en irreguljär, asymmetrisk typ av krigföring när man stått mot en militärt betydligt starkare motståndare (2014: 742). Vietnamkriget är kanske det mest välkända exemplet på detta men det finns flera andra historiska fall. Samtidsfixeringen har därför inneburit att krigsvetenskapen försummat en god empirisk möjlighet till teoretisk utveckling.

Idéer om irreguljär krigföring har också ofta kopplats ihop med föreställningar om att det finns olika *generationer* av krig. Tanken är att krig utvecklas stegvis och evolutionärt snarare än fort och oberäkneligt. Teorin om krigets olika generationer presenterades första gången 1989 av William Lind och ett antal amerikanska officerare. Enligt Lind och hans kollegor kännetecknades de tre första generationerna av musköter och exercis, linjär eld och rörelse, samt icke-linjär manöver. Den fjärde generationens krig inkluderade större spridning och självständighet för såväl befäl och logistik som förflyttningen av stridande förband. Angriparen strävade efter att slagfältet skulle engagera samtliga aspekter av motståndarens samhällsorganisation.

I likhet med äldre idéer om strategisk bombning av civila mål (Ångström & Widén 2015: 155–158) menade Lind och hans officerskollegor att det i framtiden inte längre skulle vara nödvändigt att besegra motståndaren militärt. Det skulle räcka med att underminera samhällets stöd för fortsatt krigföring. Krig skulle bli icke-linjärt och skiljelinjen mellan krig och fred suddas ut (Lind et al 1989: 23).

Idéerna om fjärde generationens krig förlorade emellertid stöd i takt med utvecklingen. En bit in på 1990-talet ansåg Lind och hans medarbetare istället att man skulle rikta in sig på det hot mot amerikansk kultur som kom från den s.k. kulturmarxismen, en ideologi bestående av multikulturalism, sekulära uppfattningar och moralisk relativism (Lind et al 1994: 34–37). För många var det emellertid problematiskt att tillskriva kultur status som främsta säkerhetsobjekt. Problematiken handlade dels om svårigheterna att definiera kultur, dels om att kulturkampen hade lite med våld att göra. Det hela var snarare fråga om politik, och då med företrädesvis konservativa förtecken (Freedman 2006: 257–258). Föreställningarna om fjärde generationens krigföring föll i glömska men kom emellertid åter i ropet en bit in på 2000-talet, och då i samband med

utvecklingen i Irak, där stabiliteten efter invasionen 2003 försämrades kraftigt till följd av det sekteristiska våldet och det tilltagande upproret mot regimen.

Thomas Hammes (2004) har gjort sig till tolk för uppfattningen att den fjärde generationens krig redan tillämpades när de kinesiska kommunisterna under Mao Zedongs ledning gjorde politiskt uppror mot Chian Kai-shek. Eftersom kommunisterna befann sig i underläge var de tvungna att använda alla tillgängliga medel, dvs. politiska, ekonomiska, sociala och militära. Maos syfte var inte att förstöra fiendens militära styrkor. Istället var målet att övertyga fiendens politiska beslutsfattare om att deras strategiska mål antingen var ouppnåeliga eller för kostbara att uppnå. Enligt Hammes blev den fjärde generationens krigsföring liktydigt med en utvecklad form av uppror (2004: 208); på det sättet liknar den hybridkrigföringen i flera avseenden. Det råder dock ingen konsensus om vad dessa olika generationer av krigsföring mer exakt innebär. Samma fenomen kan anses typiska för flera olika generationer. Det som t.ex. är kännetecknande för den fjärde generationens krigsföring, skulle mer än två decennier senare komma att uppträda som den centrala komponenten i det, som med anledning av Ryssland erövring av Krim i pressen kom att kallas för *sjätte* generationens krigsföring (Dagens Nyheter 2015-02-11). Begreppet sjätte generationens krigsföring hade i sin tur redan använts på ett helt annat sätt i Ryssland i början av 1990-talet för att beskriva försöken att hålla jämna steg med västvärldens RMA-doktrin (Fitzgerald (1994). Det tycks m.a.o. vara svårt att skapa en bredare acceptans för vad som utmärker olika generationer av krigsföring. Detta i sig minskar slagkraften för en teori som betonar just det evolutionära i förändringen av krigskonsten.

Oavsett om man förespråkar ett revolutionärt eller evolutionärt perspektiv är det tydligt att de båda utgår från att metoderna att föra krig förbättras. Det är i detta sammanhang begreppet hybridkrigföring blir särskilt intressant. Att Rysslands agerande i Ukraina mötts av rädsla tyder på att det finns en betydande oro för hur Putin-regimen använt våld på nya, och till synes mer effektiva, sätt som inte verkar tillgängliga för t.ex. NATO. Västvärlden tycks ha fastnat i gamla sätt att föra krig, något som lett till nederlag mot lättbeväpnade islamister i Afghanistan och i Irak men också inneburit att man inte lyckats avskräcka de s.k. små gröna männen och andra förtäckta styrkor från att erövra Krim och östra Ukraina.

Det är dock viktigt att påpeka att erfarenheterna från Ukraina sätter frågetecken vid många lärdomar från t.ex. Afghanistan och Irak; alla konflikter och krishärdar emanerar inte enbart från icke-statliga aktörer. Den ryska inblandningen i Ukraina understryker att den samtida hybridkrigföringen i själva verket handlar om att koordinera statliga och icke-statliga metoder med konventionella och icke-konventionella medel. På så sätt skulle hybridkrigföringen kunna ses som den metaforiska tredje revolutionen som både representerar en utveckling i förhållande till de teknologiska och irreguljära revolutionerna och en sammansmältning av dem.

Slutsatsen att staten återigen har en central funktion i dagens moderna krig och att den europeiska säkerhetsstrukturen således återgått till det läge, som påminner om det som rådde under det kalla kriget, kan däremot vara förhastad.² Det är klart att inte enbart Putin-regimen, utan även icke-statliga aktörer som Hizbollah fortsatt kunnat bedriva krig på ett sätt som västvärlden inte fullt ut lyckats begripa eller avvärja. I nästa del av artikeln försöker jag närmare utveckla detta resonemang.

Hybrida sätt att bedriva krig

Ett vanligt argument i vissa akademiska kretsar är att många inte har läst, än mindre förstått, den tyske militärteoretikern Clausewitz arbeten till fullo (Stone 2015: 172). Hans idéer har haft en central betydelse för bl.a. västvärldens sätt att tänka om och förstå krig. Det gäller i synnerhet föreställningen att krig kan reduceras till en våldshandling, som syftar till att avvärja motståndaren genom en avgörande attack mot fiendens styrkor (Clausewitz 2004: 3). Vi bör dock fråga oss om denna idé inte har drivits för långt och därför bör revideras. Kanske har maximen blivit en mental blockering i vår strävan att förstå innebörden av den moderna krigföringens villkor? Jan Willem Honig har t.ex. hävdad (2015) att Clausewitz uttolkning endast fungerar så länge de krigförande ansluter sig till en gemensam föreställning om krigets natur och därför också förbereder sig på i stort sett samma vis för den händelse krig skulle bryta ut.

Rupert Smith resonerar på ett likartat sätt när han driver den provocerande tesen, att krig egentligen inte längre existerar: "war, as cognitively known to most non-combatants, war as battle in a field between men and machinery, war as a massive deciding event in a dispute in international affairs: such war no longer exists" (Smith 2008: 3). Dagens krigföring rör istället, menar bl.a. Smith, mer begränsade mål; och attacken mot dessa har nedsättande kallats *militäroperationer annat än krig* av militären. I den amerikanska armédoktrinen konstateras t.ex. att markstridskrafternas primära funktion är att utkämpa och vinna krig, men att detta inte exkluderar förekomsten av andra militära operationer som inte nödvändigtvis behöver innebära strid. Intressant att notera är att bl.a. upprorsbekämpning inkluderades i det senare (Headquarters Department of the Army 1993: 13–0).

Militärens ovilja att delta i något annat än fullskaliga krig är dock förstäligen eftersom alternativen ter sig svåra och diffusa. Väpnat våld anses ha förlorat sin nytta när syftet med krigföringen inte är att besegra motståndaren eller att erövra terräng utan att skapa ett politiskt labilt tillstånd. Våldet måste i det

2 Ur ett längre tidsperspektiv har Lawrence Freedman (2015) dessutom övertygande hävdad att medan högarna överdrivit såväl Rysslands makt som hotet från Ryssland så har duvorna visat sympati för Ryssland genom att peka ut EU:s och NATO:s utvidgningspolitik som orsaken till problemet.

senare fallet kombineras med andra medel. Enkelt uttryckt, det traditionella paradigmet för krig fungerar inte när våld inte längre ensamt kan leda till seger (Bacevich 1995; Smith 2008: 190).

Medan Rupert Smith hyllades som något av en ny Clausewitz (Gow 2006), avslöjar debatten om hybridkrigföringen natur att hans tankar inte är tillräckligt välkända, eller åtminstone inte tillräckligt väl förankrade i en bredare krets. Det är också möjligt att västvärldens ovilja att blanda militära och icke-militära medel har ökat på grund av erfarenheterna i Afghanistan och Irak. Ett exempel på detta synsätt återfinns i en debattartikel författad av en svensk kontingentschef i Afghanistan. I artikeln hävdas det att de svenska och finska styrkorna "måste betyda något på sikt". Det gick inte bara att stävja oroligheterna i Afghanistan genom att slåss mot fienden. Vad som dessutom krävdes var en närmare samordning av säkerhetsskapande åtgärder, utvecklingsprogram och stöd till demokratiska institutioner (Fahl 2010). Problemet var inte nytt, men eftersom de svenska och finska styrkorna hade ansvar för ett omfattande geografiskt område i norra Afghanistan, fick frågan hög aktualitet. Någon lösning på problemet nåddes aldrig. När politiker och militära ledare på hemmaplan undvek att direkt bemöta frågeställningarna skickade de otydliga signaler till militära chefer i Afghanistan. Som resultat var de tvungna att hela tiden ta itu med problem som överskred deras militära uppdrag (Honig & Käihkö 2014).

Även om det lagts fram flera förslag på hur olika medel kunnat kombineras för att därigenom åstadkomma synergieffekter, är det i efterhand svårt att se att begrepp som "allomfattande ansats" (*comprehensive approach* på engelska) fått någon större effekt. När militära chefer befann sig i en otacksam situation i Afghanistan började de kortsiktigt fokusera på vad de var skolade till och tränade för: våldsanvändning. Långsiktigt försökte de undvika att hamna i situationer som kunde kräva en omprövning av de rådande civil-militära relationerna, som ju enligt doktrinen bygger på att politisk och militär expertis skall hållas isär. En parallell fanns i utvecklingen i USA, där militären efter Vietnamkriget återigen med full kraft kunde fokusera på de militära förhållandena gentemot Sovjetunionen och glömma upprorsbekämpning i risfält och djungler (Bacevich 1995: 57).

Enligt Samuel Huntington (1957), vars tankar haft stort inflytande på hur man i väst betraktat de civil-militära relationerna och den militära professionen, bör de professionella militärerna inte försöka vara mer än ett lydigt instrument för politikerna. De militära cheferna har därför försökt skapa en zon mellan den taktiska och strategiska nivån, utan inblandning av den politiska sfären på den s.k. operativa nivån (Bacevich 1995; Kelly & Brennan 2009). Föga överraskande har Huntingtons idéer om de civil-militära relationerna kommit att kritiseras. Emile Simpson (2013) noterar t.ex. att Huntingtons argument är inaktuella p.g.a. de samtida konflikternas politisering. Att officerare nästan uteslutande begränsat sin uppmärksamhet till s.k. opolitiska militärtekniska problem, såsom Huntington förordade (1957: 308–309), har blivit ett stort problem i senare krigföring.

Idén om krigföring som en i huvudsak teknisk utmaning är förenande för såväl evolutions- och revolutionsteorier som teorier om krigskonst och hybrid-krigföring. Om kriget primärt ses som en teknisk sak är det helt rimligt att föreslå att teknikerna kan utvecklas och finslipas till fulländning. Den militära professionen strävar efter att föra krig på den operativa nivån och tycks nostalgiskt blicka tillbaka på en svunnen tid fylld av avgörande slag (Freedman 2013: 214–219). För att förklara denna strävan måste man återigen gå tillbaka till Clausewitz. Krig var för honom fortsättning på politiken, men blott med andra medel. Krig var inte bara en politisk symbolhandling, utan ett verkligt instrument för att uppnå politiska syften (Clausewitz 2004: 17).

Enligt en strikt tolkning kan de civila och militära sfärerna avgränsas tydligt från varandra i så måtto att militären för krig med så lite politisk inblandning som möjligt. I själva verket var Clausewitz (2004: 676–677) syn på saken att det enbart var möjligt att dra den gränsen i teorin; politiken är konstant närvarande och reella krig är uttryck för manifestationer av politiken självt.

Ett historiskt exempel på hur varje våldsanvändning har bäring på de civil-militära relationerna är rivaliteten mellan generalen Helmuth von Moltke d.ä. och rikskanslern Otto von Bismarck. De försökte båda ta kontrollen över kriget och krigföringen i 1800-talets Preussen, gärna på bekostnad av den andre (Förster 2002). Att denna konflikt fortfarande är principiellt levande är tydligt när militära ledare säger att de p.g.a. politiska restriktioner måste utkämpa krig med ena handen bakbunden (Merom 2003). Huntington försökte lösa frågan genom att placera politikerna i en överordnad ställning gentemot officerarna för att på det sättet dra en tydlig skiljelinje mellan den civila och militära sfären. Clausewitz är av den uppfattningen att en sådan skiljelinje kan upprätthållas i storskaliga krig som rör staters existens (2004: 676–677). Frågan är dock om detta är möjligt i dagens komplexa krigföring, där även handlingar av aktörer på den lägsta, taktiska nivån kan få långtgående politiska konsekvenser (Krulak 1999, Ingesson 2016). Med krympande organisationer har även militära chefer på relativt låga nivåer tvingats utforma strategier. Detta gäller särskilt i sammanhang som de i Afghanistan där rent våld anses vara otillräckligt för seger. Som följd härav utmanas de traditionella demokratiska normerna kring civil-militära relationer (Honig & Käihkö 2012).

Är Rysslands – och Putins – framgångar samtidigt bevis på demokratins svaghet när det gäller att utveckla det moderna kriget? Står öppna demokratiska samhällen helt enkelt sämre rustade i detta avseende? Om Freedman har rätt i sin bedömning av Putin som impulsiv, improviserande och utan något tydligt mål, är de ryska framgångarna inte lika uppenbara (Freedman 2015: 26–27; se även Rovner 2015). Det är i sammanhanget också viktigt att poängtera att Rysslands agerande i östra Ukraina och nu senast i Syrien på många sätt varit mer traditionellt och konventionellt än nydanande.

Samtidigt går det inte att helt och hållet negligera demokratiernas svårigheter. Som Honig konstaterat har demokratier nått få varaktiga framgångar under de senaste krig de varit inblandade i. Enligt Honig beror detta problem på antagandet att våld har en universell nytta i krig. När fiender ser på krig ur ett annat perspektiv hamnar västerländska demokratier i en besvärlig situation (Honig 2015: 148–149; se även Bacevich 1995). I den nya situationen är krig inte bara våld, utan även politik (Freedman 2011: 28; Honig 2015: 148–149; Simpson 2013). Kanske har Putin helt enkelt läst sin Clausewitz noggrannare än sina västerländska kollegor och förstått att krig inte kan reduceras blott till våld. Kanske har han som konsekvens härav varit mer framgångsrik i integreringen av krigsföring med politiken – och därmed tvång och andra medel – än västerländska ledare.

I ljuset av den tidigare diskussionen fokuserar återstoden av artikeln på hybridkrigföringen och de två huvuddimensioner som använts för att legitimera användning av begreppet. Den första dimensionen handlar om kombinationen av olika insatser (organisering av styrkor och val av metoder). Den andra dimensionen fokuserar på otydligheten i gränsdragningen mellan de kategorier som har att göra med krigsföring och då främst hur krig och fred har blivit svåra att skilja från varandra.

Sammansättningen av olika typer av stridande styrkor

Som redan diskuterats hävdar Hoffman att hybridkrigföring innebär en blandning av reguljära, irreguljära och kriminella styrkor. Man kan dock hävda att alla icke-statliga aktörer blir kriminella så snart de börjar använda våld utan auktorisation från den stat som har suveränitet över det området där våldet utövas. Följaktligen kan alla rebeller betraktas som kriminella (Graeber 2007: 366–367). På samma sätt kan alla som vägrar att ansluta sig till den traditionella konventionen för krig och krigsföring anklagas för att bryta mot krigets lagar – och därmed betecknas som illegala kombattanter eller terrorister. Eftersom icke-statliga aktörer ofta saknar resurser och kontakter har de få andra alternativ än att begå brottsliga handlingar för att finansiera sin verksamhet och för att olovligen anskaffa vapen och ammunition. Samtidigt bör man komma ihåg att även stater tenderar att samarbeta med brottslingar i krig. De afghanska exemplen på detta är många. Det har t.ex. framhållits att hybridkrigföring bäst förkroppsligas av Ahmed Wali Karzai, som inte bara var guvernör i Kandaharprovinsen utan även stamhövding, kontrollant av den lokala ekonomin, maffiadon och knarkkung m.m. (Schroefl & Kaufman 2014: 863). Denne Ahmed Wali var bror till presidenten Hamid Karzai, vars regering i sin tur stöddes av den NATO-ledda operation där även Sverige deltog.

Afghanistan erbjuder även andra exempel på hur reguljära och irreguljära och kriminella styrkor kombinerats. Den inledande amerikanska interventionen främjade den i början hyllade afghanska modell, som innebar att en liten

grupp av flygunderstödda specialstyrkor samarbetade med lokala miliser för att störta talibanstyret (Andreas et al 2006). Även svenska styrkor samarbetade senare med miliser vars anseende var ifrågasatt (Goldstein 2015). Historiskt sett har irreguljära styrkor utfört operationer som inte varit möjliga för de reguljära styrkorna (Heuser 2010). Detta väcker återigen frågan om de ryska aktiviteterna i Ukraina representerar något nytt när s.k. gröna män arbetar tillsammans med lokala separatister. Även när det gäller oortodox finansiering är Ukraina intressant: på Kiev-regimens sida har många miliser finansierats av oligarker eller av internationella bidragsgivare som skickat pengar genom internetbaserad *crowd sourcing*; vem som helst har i princip kunnat använda sitt kreditkort för att stödja kriget mot separatisterna.

Emellertid kan irreguljära styrkor inte enbart associeras till uppror eftersom även rebeller kan organiseras både reguljärt och irreguljärt. Detta var t.ex. fallet i det amerikanska frihetskriget på 1700-talet; och i det kinesiska inbördeskriget förespråkade Mao Zedong (1961) att irreguljära styrkor borde förvandlas till reguljära styrkor eftersom det bara är de senare som kan vinna avgörande segrar. Charles Callwell observerade också det motsatta förhållandet, dvs. att många kampanjer börjar reguljärt men fortsätter irreguljärt efter det att reguljära styrkor slagits ut (1996: 26). En forskargrupp har argumenterat för att hybridkrigföring till och med snarare har varit normen än undantaget för mänskliga konflikter (Murray 2012: 290). Innebörden av detta är att det alltid har varit möjligt att organisera krig på olika sätt. På så vis är all krigföring i någon mån hybrid.

Blandningen av militära och icke-militära metoder

NATO:s tidigare befälhavare general Philip Breedlove har sagt att Rysslands inställning till krig och hybridkrigföring är att använda alla tillgängliga verktyg för att förorsaka problem som sedan kan utnyttjas politiskt genom bruket av militära medel (Vandiver 2014). Här ingår bl.a. cyberkrigföring, strategisk kommunikation, informationsoperationer samt psykologisk krigföring. Det som sticker ut är cyberkrigföringen, attackerna mot IT-system och informationskrigföringen, men de kan alla också ses som nya sätt att utföra gamla beprövade aktiviteter som sabotage, spioneri och propaganda (Rid 2012). Det som är nytt är kanske inte medelarsenalen så mycket som det faktum att hemmafronten i både den angripande och den angripna staten har blivit viktigare.

Utöver hemmafronten och motståndaren finns det nu en större publik än någonsin tidigare. Det är m.a.o. inte tillräckligt att enbart fokusera på den inrikespolitiska scenen (som också har fått ökad betydelse, inte minst i demokratiska länder), utan det finns även en omvärld som man måste beakta, något Clausewitz på sin tid knappast behövde göra; han jämförde krig med

en duell utan åskådare.³ Enligt Simpson är det också så att olika språk måste användas när man riktar sig mot hemmafronten, de allierade eller motståndaren. Medan våld kan sägas representera en språklig form, kan dess budskap ändå tolkas på flera olika sätt (Simpson 2013: 27). Som ett resultat har kommunikation och tolkning blivit en mycket viktigare del av samtida krigföring än vad som var fallet tidigare, när endast våldet sågs som det som slutgiltigt avgjorde konflikterna. I slutändan berodde våldets avgörande roll på att alla stridande parter delade samma uppfattning om vad krig var för något och hur det borde föras. Idag finns däremot olika uppfattningar om hur krig bör föras och vad seger är.

Krigets otydlighet

Chefen för den ryska generalstaben, general Valery Gerasimov, offentliggjorde 2013 sina uppfattningar om den moderna krigföringens utformning och villkor. Enligt Gerasimov har gränsen mellan krig och fred alltmer suddats ut och icke-militära medel blivit viktigare (Gerasimov 2016). Ett exempel är de s.k. ”färgrevolutionerna” i Georgien, Kirgizistan och Ukraina, som Ryssland såg som USA-stödda revolter mot det egna inflytandet i regionen. Medlen var informations spridning och stödandet av icke-statliga organisationer (Bartles 2016).

Generalens resonemang som en auktoritativ uttolkning av en ny rysk doktrin förebådade en kommande hybridkrigföring (Jones 2014). Det är missvisande så till vida som att hans uppfattningar de facto speglade en allmänt utbredd uppfattning bland krigsstrateger. Många av Gerasimovs observationer var i själva verket föga överraskande för dem som kan sin litteratur om modern krigföring, t.ex. den bok som de kinesiska överstarna Liang Qiao och Xiangsui Wang publicerade första gången 1999 och som senare, i översatt form, kom ut under den hotfulla titeln *Obegränsad krigföring: Kinas generalplan för att förstöra Amerika*. Qiao och Wang (2002) förespråkar en bredare syn på krig och framhåller att slagfältet omfattar även politik, ekonomi, kultur och psykologi. Enligt deras uppfattning behöver krig inte längre vara våldsamt utan kan gå bortom alla gränser och utnyttja alla nationella resurser för att uppnå de politiska målen. Som Gerasimov, betonade de även vikten av överraskning, sekretess och effektivitet.

Qiaos och Wangs resonemang gör att det finns skäl att även diskutera vad krig egentligen innebär. Krig har traditionellt uppfattats som ett (juridiskt) tillstånd präglat av vissa sorters våldshandlingar. På det sättet bildar fred och krig en dikotomi; antingen är det krig, eller så råder fred. Ingrid Detter konstaterar emellertid att användning av begreppet väpnad konflikt skapat en tredje

3 Stormakterna – och i dag de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd – utövar dock betydande inflytande över duellens utfall.

kategori. Distinktionen mellan krig och väpnade konflikter är inte given eftersom frågan inte handlar om typ utan om skala och grad (Detter 2005: 20). Uppenbarligen är dikotomin för enkel, vilket återigen illustreras av det ryska agerandet i Ukraina. Ryssland har heller ännu inte erkänt juridiskt att man aktivt deltagit i striderna i Ukraina. De länder som deltog i den NATO-ledda insatsen i Afghanistan ansåg sig heller inte ha varit i krig.

Ett vanligt argument är att eftersom krig är ett tillstånd som existerar mellan två stater, och eftersom inga krigsförklaringar gjordes av stater som deltog i insatsen i Afghanistan, kan dessa stater formellt sett heller inte ha varit i krig, även om vissa talade om krigsliknande situationer. Fastän detta är juridiskt korrekt, blir argumentet i huvudsak retoriskt. Om samma kriterier tillämpades på faktiska förhållanden skulle Ryssland inte vara i krig i Ukraina idag; lika lite skulle USA ha varit engagerat i ett krig i Vietnam.

I själva verket är det mer vanligt att inte förklara krig än att göra det. En krigsförklaring innebär att den angripande sidan förlorar överraskningsmomentet; med en krigsförklaring följer också rättsliga skyldigheter. Det är därför knappast förvånande att USA bara förklarat krig fem gånger; senaste gången var när man gick i krig mot Tyskland och Japan under det andra världskriget (Freedman 2012: 19).

Frånvaron av krigsförklaringar kan lätt ses som semantik. Eftersom krigsförklaringar i regel får konkreta konsekvenser avges de inte lättvindigt. I vissa situationer, t.ex. i fredsframtvigande insatser som riktas mot icke-statliga aktörer, anses de inte ens nödvändiga. Dessa icke-statliga aktörer betraktas inte som legitima nog att förklara krig mot (även om Frankrike gjort så mot den Islamiska staten och USA mot terror). Att stater använder militära maktmedel för att uppnå politiska syften utan att förklara krig har lett till att gränserna mellan krig och fred suddas ut. Vissa folkrättsexperten har därför hävdad att denna typ av *de facto* krig måste få en annan benämning; de utgör ett fall av *status mixtus* (Detter 2005: 16). En ytterligare konsekvens av detta är, som Yoram Dinstein (2012) påpekat, att fientligheterna som utförs under en slöja av normalitet orsakar en hel del förvirring. Det är exakt vad som har hänt med fallet Ukraina.

Problemet är emellertid inte nytt. Redan 1937 framhöll Carl Schmitt att begreppet krig blivit ett problem eftersom det är svårt att skilja mellan krig och tillstånd av icke-krig (Schmitt 2007: 31–32). Rupert Smith hävdar i sin tur att krig och fred ersatts av en dynamik av konfrontation och konflikt. Då våld inte längre kan spela den avgörande rollen saknar denna dynamik entydighet (Smith 2008: 183). Otydligheten ökar när mellanstatliga krig och krigsförklaringar blir alltmer sällsynta: frågan är om normen blivit att gränsen mellan krig och fred helt enkelt skall vara otydlig.

Slutligen har vi frågan om otydlighet när det gäller vilka metoder som används i krig. Hoffmans exempel på dessa är ”*conventional capabilities*,

irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder” (Hoffman 2007: 14, kursivering i original). Medlen omfattar således inte bara organisation utan även taktik och teknik. Hoffman medger att dessa lika gärna kan användas av både statliga och icke-statliga aktörer. M.L.R. Smith hävdar att många funktioner som ofta kopplas till irreguljär taktik i själva verket utgör vanliga funktioner i krig (2003: 22). Ett annat exempel är den ökade användningen av specialstyrkor under kampanjerna i Afghanistan och Irak. Detta pekar på det faktum att det finns ett brett utbud av olika taktik och teknik som är tillgängliga för flera stridande parter. Även i detta avseende är således all krigföring hybrid.

Slutsatser

Hybridkrigföring är ett nytt modeord i försvarspolitiskt och militärt språkbruk. Medan begreppet väcker viktiga frågor angående modern krigföring så åtföljs användandet av detsamma sällan av rimliga svar. Snarare används begreppet för att hitta en väg tillbaka till ett idealiserat förflutet där allt var tydligare än idag och där militären kunde fokusera på ett snävt expertområde och koncentrera sig på strid. Det var emellertid inte bättre och tydligare förr.

Det största problemet med hybridkrigföring och liknande begrepp är att de inte leder till ökad förståelse av fenomenet krig. I begreppet hybridkrigföring ingår en mängd andra begrepp som i sig redan är dåligt definierade (om de överhuvudtaget definieras). Hybridkrigföringens grunder förblir diffusa. Problemet illustreras bl.a. av Hoffmans kritik mot det binära valet mellan storskalig och konventionell respektive småskalig och irreguljär krigföring (Hoffman 2007: 57). Hans lösning, dvs. att lägga hybridkrigföring till ekvationen, kan troligen bara åstadkomma ett av två resultat: antingen minskar antalet alternativ till ett, eller så ökar antalet till tre. Oavsett resultat kan Hoffman inte frigöra sig från de definitionsproblem som finns vad gäller både reguljär och irreguljär krigföring, båda typexempel på relativa begrepp. Som jämförelse kan framhållas M.L.R. Smiths tankegång (2003:34) om att det finns en meningsfull kategori av krig, dvs. kriget självt, som ett mer givande alternativ.

Konsekvensen blir att all krigföring i själva verket är hybrid. Som följd härav riskerar användningen av begreppet hybridkrigföring att fördunkla vår förståelse av vad som verkligen pågår. Om begreppet tillåts sippra in i den offentliga debatten som vetenskapligt sanktionerat riskerar vi att övergeneralisera och förenkla analysen av våra reella och potentiella motståndare och försvåra en objektiv bedömning av vad som faktiskt försiggår i omvärlden. Om så blir fallet skulle samhällsforskningen ha gjort samhället en stor otjänst. Här kan man återigen återvända till Gerasimovs artikel. En poäng som generalen genomgående lyfte var nämligen behovet för forskare att närmare undersöka hur den moderna krigföringen går till (Gerasimov 2016). Det är svårt att inte hålla med.

Samtidigt måste seriösa försök att förstå modern krigsföring bygga på kunskap som redan finns. Detta är något som debatten om hybridkrigsföring inte gjort, åtminstone inte i erforderlig utsträckning. Det är m.a.o. svårt att se hur diffusa och luddiga begrepp skulle kunna bidra till bättre förståelse. För det första hindrar begreppslig förvirring oss från att föra forskningen framåt. För det andra riskerar dylika begrepp att skapa missförståelse vilket i förlängningen kan leda till dåliga policybeslut. De senare brukar inom försvarspolitikerna dessutom vara långsiktiga, varför vagt underbyggda beslut tenderar att få långtgående och kostsamma konsekvenser.

Visserligen har tankar om hybridkrigsföring utmanat vad som här har kallats det traditionella paradigmet för hur krig bör föras (Hoffman 2007: 58). Om utmaningen tas på allvar har lanserandet av tankegången, trots allt, inte varit helt förgäves. Om slutsatsen vore att krigets karaktär i grunden har förändrats skulle diskussionen kunna fortsätta på ett fruktbart sätt. Hittills har emellertid så inte skett. Begreppet hybridkrigsföring har snarare kommit att skymma de viktiga frågor som rör dagens moderna krigsföring. Ytterst handlar debatten om hur vi uppfattar krigets natur. Om man ser naturen snävt som våld blir det rimligt att ha specialister som fokuserar på strid – trots att detta tankesätt har haft begränsad framgång i konflikter som t.ex. i Afghanistan, Libyen och Ukraina. Det finns mycket som tyder på att krig inte bara är en fortsättning av politik med andra medel, utan helt enkelt politik. Detta gäller speciellt i dagens internationella klimat. Om krig betraktas på detta sätt bör inte bara militärer utan även samhället i övrigt fundera över vad den militära professionen innebär. Eventuellt bör dessutom innebörden av begreppet civil-militära relationer omdefinieras, åtminstone vad avser relationerna i demokratier. När det gäller det populära, men svårångade, begreppet hybridkrigsföring kommer dess öde sannolikt gå samma öde till mötes som andra modeord: det försvinner i sinom tid. Å andra sidan kommer det i just hybridkrigsföringens fall förmodligen inte spela någon större roll eftersom all krigsföring är av hybrid natur.

Referenser

- Andres, Richard, Craig Wills, & Thomas Griffith, 2006. "Winning with Allies: The Strategic Value of the Afghan Model", *International Security* 30(3), s. 124–60.
- Angstrom, Jan & Jerker Widen, 2015. *Contemporary Military Theory: The Dynamics of War*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.
- Angstrom, Jan, kommande. "Escalation, Emulation and the Failure of Hybrid Warfare in Afghanistan", *Studies in Conflict and Terrorism*.
- Bacevich, Andrew, 1995. "The use of force in our time", *The Wilson Quarterly*, 19(1), s. 50–63.
- Bartles, Charles, 2016. "Getting Gerasimov Right", *Military Review*, January–February 2016, s. 34–38.
- Callwell, Charles, 1996. *Small Wars: Their Principles & Practice*. Lincoln: University of Nebraska Press.

- Citino, Robert, 2005. *The German Way of War: From the Thirty Years' War to the Third Reich*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas.
- Clausewitz, Carl von, 1984. *Two Letters on Strategy*. Carlisle, PA: US Army War College.
- Clausewitz, Carl von, 2004. *On War*. New York: Barnes & Nobles.
- Cohen, Eliot, 2003. *Supreme Command: Soldiers, Statesmen, and Leadership in Wartime*. New York: Anchor Books.
- Crane, Conrad, 2013. "The Lure of Strike", *Parameters* 43, no 2, s. 5–12.
- Crevelde, Martin van, 1991. *The Transformation of War*. New York: Free Press.
- Dagens Nyheter, 2015. "Hybridkriget börjar med propaganda". *Dagens Nyheter*, 2015-02-11, <http://www.dn.se/nyheter/varlden/hybridkriget-borjar-med-propaganda/>.
- Detter, Ingrid, 2005. *The Law of War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dinstein, Yoram, 2012. *War, Aggression and Self-Defence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Echevarria, Antulio, 2005. *Fourth Generation War and Other Myths*. Carlisle, Pa.: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Evans-Pritchard, Ambrose, 2015. "Putin Could Attack Baltic States Warns Former Nato Chief", *The Telegraph*, 2015-02-05, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11393707/Putin-could-attack-Baltic-states-warns-former-Nato-chief.html>.
- Fahl, Gustaf, 2010. "Vi måste betyda något på sikt". *Svenska Dagbladet*, <http://www.svd.se/vi-maste-betyda-nagot-pa-sikt>.
- FitzGerald, Mary, 1994. "The Russian Military's Strategy For 'Sixth Generation' Warfare", *Orbis* 38, no 3, s. 457–476.
- Freedman, Lawrence, 2005. "War evolves into the fourth generation: A comment on Thomas X. Hammes", *Contemporary Security Policy* 26(2), s. 254–263.
- Freedman, Lawrence, 2011. "The Counterrevolution in Strategic Affairs", *Daedalus* 140(3), s. 16–32.
- Freedman, Lawrence, 2012. "Defining War", s. 17–29 i Lindley-French, Julian & Boyer, Yves (red.), *The Oxford Handbook of War*. Oxford: Oxford University Press.
- Freedman, Lawrence, 2013. *Strategy: A History*. Oxford: Oxford University Press.
- Freedman, Lawrence, 2015. "Ukraine and the Art of Limited War", *Survival* 56(6), s. 7–38.
- Förster, Stig, 2002. "The Prussian Triangle of Leadership in the Face of a People's War: A Reassessment of the Conflict Between Bismarck and Moltke, 1870–71", s. 115–140 i Förster, Stig & Nagler, Jörg (red.), *On the Road to Total War: The American Civil War and the German Wars of Unification, 1861–1871*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gerasimov, Valery, 2016. "The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations", *Military Review*, January–February 2016, s. 23–29.
- Goldstein, Joseph, 2015. Afghan Militia Leaders, Empowered by U.S. to Fight Taliban, Inspire Fear in Villages, *New York Times*, 2015-03-17, <http://www.nytimes.com/2015/03/18/world/asia/afghan-militia-leaders-empowered-by-us-to-fight-taliban-inspire-fear-in-villages.html>.
- Gow, James, 2006. "The New Clausewitz? War, Force, Art and utility—Rupert Smith on 21st Century Strategy, Operations and Tactics in a Comprehensive Context", *Journal of Strategic Studies* 29(6), s. 1151–1170.

- Graeber, David, 2007. *Possibilities: Essays on Hierarchy, Rebellion, and Desire*. Edinburgh: AK Press.
- Hammes, Thomas, 2004. *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. Grand Rapids, Mich.: Zenith.
- Headquarters Department of the Army, 1993. *FM 100-5: Operations*. Washington, D. C.: Department of the Army.
- Heuser, Beatrice, 2010. "Small Wars in the Age of Clausewitz: The Watershed Between Partisan War and People's War", *Journal of Strategic Studies* 33(1), s. 139–162.
- Heuser, Beatrice, 2014. "Introduction: Exploring the Jungle of Terminology", *Small Wars & Insurgencies* 25, no 4, s. 741–753.
- Hoffman, Frank, 2006a. "Lessons from Lebanon: Hezbollah and Hybrid Wars", Foreign Policy Research Institute, <http://www.fpri.org/articles/2006/08/lessons-lebanon-hezbollah-and-hybrid-wars>.
- Hoffman, Frank, 2006b. "Complex Irregular Warfare: The Next Revolution in Military Affairs", *Orbis* 50, no 3, s. 395–411.
- Hoffman, Frank, 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Potomac Institute for Policy Studies.
- Holmkvist, Leif, 2011. "Försvarets konsultkris", *Fokus*, 2011-04-18, <http://www.fokus.se/2011/04/forsvarets-konsultkris/>.
- Honig, Jan Willem & Ilmari Käihkö, 2012. "Challenges of Command: The Rise of the 'Strategic Colonel'", s. 89–108 i Haas, Harald, Franz Kernic & Andrea Plaschke (red.), *Leadership in Challenging Situations*. Frankfurt: Peter Lang.
- Honig, Jan Willem, & Ilmari Käihkö, 2014. "The Likely Lads: The Joint Swedish-Finnish PRT in Mazar-E Sharif", s. 209–220 i Chiari, Bernhard (red.), *From Venus to Mars? Provincial Reconstruction Teams and the European Military Experience in Afghanistan, 2001–2014*. Freiburg: Rombach.
- Honig, Jan Willem, 2015, "The Wars Militaries Fight for Democracy", s. 135–52 i Gärtner, Heinz, Jan Willem Honig & Hakan Akbulut, Hakan (red.), *Democracy, Peace, and Security*. London: Lexington Books.
- Huntington, Samuel, 1957. *The Soldier and the State – the Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard Univ. Press.
- Ingesson, Tony, 2016. *The Politics of Combat: The Political and Strategic Impact of Tactical-Level Subcultures, 1939–1995*. Diss. Lund University
- Jones, Sam, 2014. "Ukraine: Russia's New Art of War", *Financial Times*, August 28, 2014, <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/ea5e82fa-2e0c-11e4-b760-00144feabdco.html#axzz3TbCoRglk>.
- Kelly, Justin & Mike Brennan, 2009. *Alien: How Operational Art Devoured Strategy*. Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Krulak, Charles, 1999. "The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War", *Marines Magazine*, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/usmc/strategic_corporal.htm.
- Lind, William, Keith Nightengale, John Schmitt, Joseph Sutton, & Gary Wilson, 1989. "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation", *Marine Corps Gazette* 73, no 10, s. 22–26.
- Lind, William, John Schmitt & Gary Wilson, 1994. "Fourth Generation Warfare: Another Look", *Marine Corps Gazette* (December 1994), s. 34–37.
- Mao, Zedong, 1961. *On Guerrilla Warfare*. New York: Praeger.

- Merom, Gil, 2003. *How Democracies Lose Small Wars: State, Society, and the Failures of France in Algeria, Israel in Lebanon, and the United States in Vietnam*. New York: Cambridge University Press.
- Moore, Michael, 2000. *Revolution i det svenska försvaret*. Stockholm: Försvarsberedningen, Försvarsdepartementet.
- Murray, Williamson, 2012. "Conclusion: What the Past Suggests", s. 289–308 i Murray, Williamson & Mansoor, Peter (red.), *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Neppelberg, Peter, 2010. *Försvarsmaktens ledningssystemutveckling "stramas upp"*, 2010-07-08, <http://wisemanswisdoms.blogspot.se/2010/07/gastinlagg-forsvarsmaktens.html>.
- Oxford English Dictionary, 2016. *Hybrid*, 2016-09-27, <http://www.oed.com/view/Entry/89809?redirectedFrom=hybrid#eid>.
- Porter, Patrick, 2013. *Military Orientalism: Eastern War through Western Eyes*. New York: Oxford University Press.
- Qiao, Liang & Xiangsui Wang, 2002. *Unrestricted Warfare: China's Master Plan to Destroy America*. Panama City: Pan American Pub.
- Rid, Thomas, 2012. "Cyber War Will Not Take Place", *Journal of Strategic Studies* 35, no 1, s. 5–32.
- Rovner, Joshua, 2015. "Dealing with Putin's Strategic Incompetence", *War on the Rocks*, <http://warontherocks.com/2015/08/dealing-with-putins-strategic-incompetence/>.
- Schmitt, Carl, 2011. *Writings on War*. Cambridge: Polity Press.
- Schroefl, Josef & Stuart Kaufman, 2014. "Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War", *Studies in Conflict & Terrorism* 37, s. 862–880.
- Simpson, Emile, 2013. *War from the Ground up: Twenty-First Century Combat as Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, M.L.R., 2003. "Guerrillas in the Mist: Reassessing Strategy and Low Intensity Warfare", *Review of International Studies* 29, no 1, s. 19–37.
- Smith, Rupert, 2008. *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*. New York: Vintage.
- Stone, John, 2015. *Military Strategy: The Politics and Technique of War*. London: Bloomsbury.
- Strachan, Hew, 2013. *The Direction of War: Contemporary Strategy in Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vandiver, John, 2014. "SACEUR: Allies Must Prepare for Russia 'hybrid War'", *Stars and Stripes*, September 2014, <http://www.stripes.com/news/saceur-allies-must-prepare-for-russia-hybrid-war-1.301464>.
- Walker, Robert, 1998. *Spec Fi: The Unites States Marine Corps and Special Operations*. Opublicerad masteruppsats, Naval Postgraduate School.